

Nr 137.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående uppförande av en brännoljecistern och anskaffande av ett tankfartyg för flottan; given Stockholms slott den 20 februari 1931.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Carl Ekman.

Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 20 februari 1931.

Närvarande:

Statsministern EKMAN, ministern för utrikes ärendena friherre RAMEL, statsråden GÄRDE, HAMRIN, STADENER, GYLLENSWÄRD, LARSSON, HOLMBÄCK, HANSÉN, RUNDQVIST.

Chefen för försvarsdepartementet, statsministern Ekman anför:

I skrivelse till Konungen den 17 december 1930 har *marinförvaltningen* gjort framställning angående uppförande av en oljecistern och anskaffande av ett tankfartyg för flottans räkning samt därvid anfört följande.

Av 1918 års riksdag hade medel beviljats för anläggande av en oljecistern för motorbrännolja, avsedd för undervattensbåtar. 1927 års riksdag hade beviljat medel för anläggande av en oljecistern för pannbrännolja, avsedd för andra oljeeldade fartyg än undervattensbåtar. Cisternerna, som rymde

Bihang till riksdagens protokoll 1931. 1 saml. 119 häft. (Nr 137.)

respektive cirka 1,000 och 2,000 ton olja, vore uppförda å ön Enhörningen i Karlskrona skärgård. Utom dessa cisterner disponerade flottan endast några mindre dylika vid flottans varv i Stockholm, rymmande tillsammans cirka 150 ton motorbrännolja för undervattensbåtar.

I samband med äskande av medel till den sist anlagda cisternen hade dåvarande departementschefen anfört bland annat (prop. 126/1927), att med hänsyn till att de under byggnad varande jagarna Nils Ehrensköld och O. H. Nordenskjöld, vilka beräknades bli färdiga under loppet av år 1927, liksom jagarna Wrangel och Wachtmeister vore inrättade för enbart oljeeldning, frågan om anläggande av ytterligare en brännoljecistern i Karlskrona icke längre syntes kunna undanskjutas. Ifråga om sättet för bestridande av kostnaderna för uppförande av brännoljecisternen, beräknade till 161,700 kronor, syntes ej något vara att erinra mot marinförvaltningens förslag, att härför toges i anspråk förefintlig behållning å de medel, som av 1918 års riksdag beviljats för anläggande av en oljecistern i Karlskrona. Vidkommande marinförvaltningens förslag att härjämte för ändamålet disponera medel från de så kallade koltitlarna ville departementschefen erinra om, att riksdagen vid åtskilliga tillfällen beviljat särskilda medel för hållande av visst kolförråd för fredsbehov och med hänsyn till mobilisering. Sedan numera oljeeldning införts å en del fartyg, hade marinförvaltningen, enligt vad departementschefen inhämtat, hållit utlämningspriset å kol så, att icke blott erforderligt kolförråd kunnat vidmakthållas utan även ett förråd av brännolja kunnat uppläggas. Under åren 1920 och 1921, då kolprisen sjunkit med stor hastighet i den allmänna marknaden, hade koltitlarna tillförts ett extra kapital genom att utlämningspriserna sänkts endast i den mån nya upphandlingar av kol verkstälts. På grund härav hade å koltitlarna uppstått en kapitalbehållning, som möjliggjorde bekostandet av den ifrågasatta nya oljecisternen i Karlskrona, även om man toge hänsyn till, att de av olika förhållanden beroende fluktuationerna i kolprisen nödvändiggjorde, att koltitlarnas penningtillgång hölles väsentligt högre, än som betingades av dagsprisen å kolmarknaden. Departementschefen hade därför ansett sig kunna biträda marinförvaltningens förslag även i detta avseende.

Utöver de fartyg, som omnämndes i ovannämnda yttrande, beräknades nu ytterligare tvenne jagare, nämligen Klas Horn och Klas Ugglå, bli färdiga under hösten 1931 respektive sommaren 1932, vartill sedermera komme ytterligare flygplankryssaren Gotland samt 4 vedettbåtar, för vilkas byggande riksdagen beviljat medel. Samtliga dessa fartyg vore konstruerade för enbart oljeeldning.

För närvarande vore fredsåtgången av pannbrännolja cirka 8,000 ton per år, under det att lagringsmöjlighet endast funnes för cirka 2,000 ton sådan olja. Sedan ersättningsbyggnadsprogrammet för 10-årsperioden 1928—1938 blivit genomfört, beräknades fredsbehovet komma att uppgå till cirka 16,000 ton. På grund av denna snabba utveckling av oljeeldningen vore det oundgängligen nödvändigt att ytterligare utöka lagringsmöjligheterna för pannbrännolja. Främst gällde detta beträffande Karlskrona, varest handelslager av brännolja ej funnes, utan där man vore uteslutande hänvisad till flottans egna förråd. Marinförvaltningen ansåge det därför för närvarande viktigast att ytterligare öka lagringsmöjligheterna för Karlskrona station och att för ändamålet en cistern rymmande cirka 2,000 ton snarast byggdes därstädes. Plats för en sådan cistern kunde beredas å ön Enhörningen, där de båda andra oljecisternerna vore belägna. Kostnaderna för detta cisternbygge beräknades uppgå till cirka 95,000 kronor.

För komplettering av pannbrännoljaförråden vid flottans varv i Stockholm vore fartygen och varvet uteslutande hänvisade till de privata firmornas

lager. Norr om Stockholm finnes inga privata oljeupplag av den omfattning, att komplettering därifrån kunde äga rum. Mellan Stockholm och Karlskrona finnes privata upplag endast i Nynäshamn och Oxelösund och på kuststräckan Karlskrona—Göteborg endast i Malmö (Limhamn), Hälsingborg och Göteborg. Särskilt på Sveriges ostkust vore således möjligheterna för komplettering av kustflottans oljeförråd redan i fred och än mera under krig synnerligen otillfredsställande. Det måste givetvis vid många tillfällen bliva olägligt och även oekonomiskt för fartygen vid övningar på ostkusten att anlöpa någon av de inom en liten rayon av nämnda kust belägna oljehamnarna. Visserligen hade oljefirmorna åtagit sig att leverera olja vid olika platser inom Stockholms skärgård och i Kalmarsund, men svårigheter hade uppstått på grund av firmornas otillräckliga tankprämstonnage, på grund varav komplettering av kustflottans oljeförråd ej kunnat ske i en omgång, vilket naturligtvis inverkat ofördelaktigt på övningarnas bedrivande. Dessa svårigheter komme redan under de närmaste två åren genom tillkomsten av de två nya jagarna att ytterligare ökas. Med anledning härav ansåge marinförvaltningen det nödvändigt, att kronan snarast anskaffade egna tankfartyg för att förse kustflottan med olja, speciellt under dess övningar på ostkusten.

Högste befälhavaren över kustflottan hade också gjort upprepade framställningar om anskaffande av tanktonnage och i denna fråga, bland annat, anført, att det för tillgodoseende av kustflottans behov av brännolja vore önskvärdt att disponera antingen en präm om 1,200 tons lastförmåga eller ännu bättre två prämar om 600 tons lastförmåga vardera. Detta behov vore beräknat motsvara halva brännoljaförrådet för sammanlagt 3 stycken nuvarande Sverigeskepp, Gotland, 8 stycken Ehrensköldjagare och 8 stycken nya vedettbåtar. Endast en präm om 600 tons lastförmåga beräknades motsvara halva förrådet för sammanlagt Gotland, 4 stycken Ehrensköldjagare och 4 stycken nya vedettbåtar. Två prämar om vardera omkring 600 tons lastförmåga förordades, när därigenom dels snabbare bränslefyllning kunde göras, dels mindre risk för totalförlust uppstode vid eventuell grundstötning, eldsvåda eller krigsförlust än med endast en stor präm. Därest ej två 600 tons prämar kunde omedelbart anskaffas, borde därför åtminstone en sådan präm nu byggas.

Marinförvaltningen ansåge det vara av högsta vikt, att till att börja med åtminstone ett dylikt tankfartyg rymmande 600 ton anskaffades. Ambetsverket hade därför infortrat preliminära kostnadsuppgifter för byggandet av ett sådant fartyg från Aktiebolaget Götaverken, Kockums mekaniska verkstadsaktiebolag, Kalmar varv och Aktiebolaget Finnboda varv. Enligt dessa uppginge priset till 400,000 à 425,000 kronor, vartill komme kostnaden för kontroll och besiktning m. m. Marinförvaltningen ansåge därför ett belopp av 450,000 kronor vara erforderligt. Härvid avsåges anskaffandet av ett sjövärdigt fartyg med motordrivet propellermaskineri och en fart av 9—10 knop på last, försett med ett kraftigt motordrivet pumpmaskineri, uppvärmningsanordning för oljan och radioanläggning samt med inredning för befälhavare och 5 à 6 mans besättning.

Besparingarna på koltitlarna, som av marinförvaltningen, sedan de koldade fartygen reducerats, beräknats skola tagas i anspråk även för hållande av erforderliga lager av motor- och pannbrännolja, lämnade tillgång till bestridande av kostnaden för såväl en pannbrännoljecistern som ock för byggande av ett tankfartyg. För här nämnda ändamål skulle erfordras 95,000 + 450,000 kronor eller tillsammans 545,000 kronor.

På grund av vad sålunda anförts hemställde ämbetsverket, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen, att av de å förrådstitlarna för stenkol samt

motor- och pannbrännolja befintliga behållningarna måtte få tagas i anspråk ett belopp av 545,000 kronor för uppförande av ytterligare en oljecistern för pannbrännolja vid flottans station i Karlskrona samt för anskaffande av ett tankfartyg.

Uti den 16 januari 1931 avgivet utlåtande i ärendet har *riksräkenskapsverket* anfört följande.

Sedan riksräkenskapsverket i skrivelse till marinförvaltningen den 25 juni 1930 anhållit om uppgift å värdet av de persedlar och materialier etc., som utöver de i förråd den 30 juni 1930 redan förefintliga kunde anses oundgängligen erforderliga för marinens behov och vilkas anskaffningskostnader skulle bestridas från bland annat förrådstitlarna för stenkol samt motor- och pannbrännolja, hade marinförvaltningen i en den 19 december 1930 dagtecknad skrivelse till riksräkenskapsverket avlämnat begärd uppgift. Till nämnda skrivelse hade såsom bilaga fogats en av marinöverintendenten B. Majjström den 11 november samma år avgiven promemoria angående förråden av kol och brännoljor den 30 juni 1930, i vilken promemoria framhållits bland annat följande.

Anslag å tillsammans 2,680,000 kronor hade under årens lopp beviljats av riksdagen för hållande i förråd av 92,000 ton stenkol. I förråd funnes för det dåvarande 50,467 ton. Det återstode alltså att anskaffa 41,533 ton för en kostnad av 25 kronor per ton eller tillsammans 1,040,000 kronor.

För närvarande utgjorde fredsbehovet cirka 8,000 ton pannbrännolja och cirka 1,400 ton motorbrännolja per år. Efter det nu fastställda flottbyggnadsprogrammets genomförande beräknades fredsbehovet av pannbrännolja komma att uppgå till cirka 16,000 ton per år. Fredsbehovet av motorbrännolja bleve ungefär detsamma som för närvarande eller cirka 1,400 ton per år. Penningar borde således finnas för att kunna anskaffa minst dubbla dessa kvantiteter, alltså, efter ett pris av 60 kronor per ton för pannbrännolja och 70 kronor per ton för motorbrännolja, i runt tal 1,960,000 kronor utöver värdet av den olja, som enligt vad i det föregående anförts funnes i förråd.

Den 30 juni 1930 hade funnits en kontant behållning		
å koltitlarna av		kronor 4,149,408: —
För ytterligare anskaffning av kol		
erfordrades	kronor 1,040,000: —	
För ytterligare anskaffning av oljor		
erfordrades	» 1,960,000: —	» 3,000,000: —
		<hr/>
		Återstode kronor 1,149,408: —

Marinförvaltningen hade beslutat göra framställning om att av detta belopp få använda cirka 600,000 kronor för anskaffande av en oljetankpräm för kustflottan och för uppförande av ytterligare en cistern för pannbrännolja i Karlskrona. Vidare hade riksdagen medgivit, att ett belopp av 60,000 kronor finge användas för fortsatt försöksdrift vid Kinnekulleverken, varjämte ytterligare 32,000 kronor anvisats för vissa förrådskostnader i Karlskrona och Stockholm. Återstående belopp uppginge alltså till [1,149,408 — (600,000 + 60,000 + 32,000)] 457,408 kronor. Detta belopp utgjorde cirka 15.25 % av den summa, 3,000,000 kronor, som erfordrades för uppkomplettering av kol- och oljeförråden, och torde erfordras som marginal för fluktuationer i priserna på kol- och oljemarknaden.

Dessutom finge erinras om, att marinförvaltningen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 11 oktober 1927 föreslagit, att av behållningen å bränsletitlarna måtte få användas ett belopp av 1,160,000 kronor för inköp av egendomen Gustafshög i Nacka socken till kol- och oljeupplag för flottans station i Stockholm. Denna framställning hade föranlett proposition (nr 156/1928) till riksdagen, varigenom kunde anses fastslaget, att Kungl. Maj:t gillat, att överskottet å bränsletitlarna finge användas för anordnande av bränsledepå. Riksdagen hade emellertid ansett, att frågan om bränsledepån ej varit tillräckligt utredd. Särskilda sakkunniga hade tillsatts för att verkställa utredning, och resultatet hade tillsvidare blivit, att marinförvaltningen bemyndigats förhysa Gustafshög till den 1 oktober 1934. Efter kontraktstidens utgång måste frågan om anordnande av bränsledepå för flottans station i Stockholm avgöras, och torde då kostnaderna för en sådan depå sannolikt drabba bränsletitlarna.

Emot de i promemorian framförda synpunkterna hade marinförvaltningen intet haft att erinra.

Av de av marinöverintendenten framlagda kalkylerna över användningen av behållningarna å bränsletitlarna framginge, att efter bränsleförrådets komplettering skulle återstå en behållning å 1,149,408 kronor. Sedan från nämnda summa frändragits de av riksdagen redan medgivna dispositionerna å respektive 60,000 kronor och 32,000 kronor, skulle av behållningen kvarstå 1,057,408 kronor. Detta belopp vore, såsom framginge av marinöverintendentens promemoria, avsett att utgöra täckning för dels de kostnader, som kunde uppkomma på grund av fluktuationer i priserna på kol- och oljemarknaden, dels uppförande av ytterligare en cistern vid flottans station i Karlskrona och anskaffande av ett tankfartyg, dels ock inköp av markområde att användas till kol- och oljeupplag för flottans station i Stockholm.

I marinförvaltningens för yttrande nu remitterade framställning hade den i förenämnda promemoria angivna kostnaden för uppförande av den föreslagna oljecisternen vid flottans station i Karlskrona och för anskaffande av ett tankfartyg preciserats till 545,000 kronor.

Vid bifall till sistnämnda framställning och efter godtagande av i promemorian verkställda kalkyler rörande kompletteringsbehovet av kol och olja skulle med iakttagande av erforderlig kostnadsmarginal för fluktuationerna i priserna på kol- och oljemarknaden återstående behållningen å bränsletitlarna uppenbarligen bliva otillräcklig för bestridande av inköp av upplagsplats för kol och brännolja för Stockholms station.

Därest Kungl. Maj:t i allt fall ansåge, att berörda framställning borde bifallas, oaktat frågan om kolupplagsplats för Stockholms station ännu icke slutligt avgjorts, borde de 545,000 kronor, som skulle tagas i anspråk av bränsletitlarnas behållning för uppförande av oljecistern och anskaffande av tankfartyg, rätteligen tillföras budgetens inkomstsida samt motsvarande belopp uppföras såsom anslag under fjärde huvudtiteln. En förenkling av detta förfaringssätt skulle kunna åstadkommas på så sätt, att ifrågavarande belopp såsom särskilda uppbördsmedel tillgodofördes ett i riksstaten redan uppfört anslag, närmast anslaget IV 3 G 2, Flottans ersättningsbyggnad. Från nämnda anslag skulle uppförande- och anskaffningskostnaderna sedermera bestridas. Att låta nu ifrågavarande kostnader utgå direkt från bränsletitlarnas behållning skulle däremot stå i mindre god överensstämmelse med riksdagens tidigare gjorda uttalanden i anledning av statsrevisorernas anmärkningar mot, att riksstatsmedel genom redovisning såsom fonder undandroges den allmänna budgetredovisningen.

Slutligen har *statskontoret*, som den 31 januari 1931 avgivit utlåtande i ärendet, anfört, att då det torde få anses lämpligt, att ifrågavarande utgift för nybyggnader för flottan komme till synes i budgetredovisningen, statskontoret funnit sig böra biträda det av riksräkenskapsverket framlagda förslaget, att de för utgiftens bestridande erforderliga medlen, 545,000 kronor, såsom särskilda uppbörsmedel tillgodofördes reservationsanslaget till flottans ersättningsbyggnad, och att kostnaden för nybyggnaderna finge gäldas av detta anslag.

Departements-
chefen.

Såsom av marinförvaltningens förevarande framställning framgår, har flottans behov av pannbrännolja under de senare åren starkt stegrats, till följd av att åtskilliga av flottans fartyg numera äro inrättade för enbart oljeeldning; och detta behov kommer under de närmaste åren att än ytterligare ökas, i den mån det av riksdagen fastställda programmet för ersättningsbyggnad av krigsfartygsmateriel för flottans räkning hinner genomföras. Redan nu uppgår den årliga förbrukningen av dylik olja till cirka 8,000 ton. Vid utgången av budgetåret 1937/1938 beräknas åtgången hava stigit till 16,000 ton per år. För lagring av erforderligt förråd av pannbrännolja äger flottan för närvarande endast en, vid flottans station i Karlskrona uppförd cistern, rymmande 2,000 ton. Med hänsyn till vad här förut anförts angående de kvantiteter pannbrännolja, som åtgå för tillgodoseende av flottans behov, torde det vara nödvändigt att bereda ökade lagringsmöjligheter för dylik olja. Särskilt gäller detta beträffande Karlskrona, där några privata oljeupplag icke finnas, utan flottan uteslutande är hänvisad till egna förrådsutrymmen. På grund härav har jag funnit mig böra tillstyrka marinförvaltningens förslag om uppförande i Karlskrona av en cistern, rymmande cirka 2,000 ton olja. Emot de av marinförvaltningen för cisternens byggande beräknade kostnaderna, 95,000 kronor, har jag icke något att erinra.

Även det av marinförvaltningen framlagda förslaget om anskaffande av ett tankfartyg för marinens räkning sammanhänger med den ökade användning, som oljeeldningen numera erhållit å flottans fartyg. Enligt vad marinförvaltningen meddelat, beräknas pannbrännoljaåtgången efter tillkomsten av de fartyg, som ingå i de redan beslutade ersättningsbyggnaderna, komma att uppgå till 7,200 ton under den tid av året, då kustflottan hålles rörlig och av denna anledning icke kan komplettera sina förråd direkt från upplagsplatserna.

För närvarande levereras olja under kustflottans övningar av de privata oljefirmorna, men till följd av dessa firmors otillräckliga tankprämstonnage har kompletteringen av kustflottans oljeförråd icke kunnat ske i en omgång. Detta förhållande har medfört försening och svårigheter för övningarnas rationella bedrivande. Ur militär synpunkt måste det fördenskull och med hänsyn till flottans stridsberedskap anses vara av stor vikt, att flottan åtminstone i viss utsträckning förses med eget tankprämstonnage, så att olje-tillförseln till stridsfartygen i erforderlig grad säkerställes.

Aven ur ekonomisk synpunkt synes anskaffandet av ett tankfartyg komma att medföra vissa fördelar. Enligt vad marinöverintendenten meddelat, uppskattas drifts- och underhållskostnaderna för ett dylikt fartyg till 19,000 à 21,000 kronor för den tid av året, då fartyget beräknas vara i gång, under det att fraktkostnaderna för det under kustflottans övningar för framtiden behöfliga oljeförrådet — 7,200 ton — beräknas efter oljefirmornas priser uppgå till omkring 43,000 kronor. Härtill kommer, att innehavet av ett tankfartyg gör de marina myndigheterna mera oberoende av oljefirmorna och de villkor dessa uppställa för sina oljeleveranser.

Med hänsyn till vad sålunda anförts finner jag mig böra tillstyrka marinförvaltningens förslag om anskaffande av ett tankfartyg för flottans räkning. I likhet med ämbetsverket anser jag, att fartygets storlek bör begränsas, så att dess lastförmåga blir cirka 600 ton. Kostnaderna för fartygets byggande har av marinförvaltningen beräknats till 450,000 kronor, ett belopp som synes mig kunna godtagas.

Med anledning av marinförvaltningens hemställan, att för bestridande av kostnaderna för såväl uppförandet av en brännoljecistern som byggandet av ett tankfartyg, tillhopa 545,000 kronor, måtte få tagas i anspråk besparade medel å förrådstitlarna för stenkol samt motor- och pannbrännolja, får jag erinra om, att enligt den av riksräkenskapsverket lämnade utredningen i ämnet å nämnda titlar förefinnes en behållning av 1,057,408 kronor utöver de belopp, som erfordras för hållande av fullt fredsförråd av kol och olja. Då nämnda behållning sålunda väl förslår till täckande av nu ifrågavarande kostnader, anser jag mig kunna biträda marinförvaltningens förslag även i detta hänseende. På det att de utgifter, varom här är fråga, må komma till synes i budgetredovisningen, torde emellertid det för oljecisternens och tankfartygets byggande erforderliga beloppet icke böra utgå direkt ur förutnämnda förrådstitlar utan först såsom särskilda uppbördsmedel tillgodoföras ett i riksstaten under fjärde huvudtiteln redan uppfört anslag, varifrån byggnadskostnaderna sedermera böra bestridas. Bestämmelser härom torde i sinom tid böra utfärdas av Kungl. Maj:t.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

att för uppförande av en brännoljecistern vid flottans station i Karlskrona samt för anskaffande av ett tankfartyg för flottans räkning må tagas i anspråk ett belopp av 545,000 kronor av å förrådstitlarna för stenkol samt motor- och pannbrännolja besparade medel.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten lämna bifall samt förordnar, att proposition av den lydelse bilaga vid detta protokoll utvisar skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

A. Broberg.